

8/3.1-3.2 Scenariusze lekcyjne do podręcznika „Europa. Nasza historia“

Klasa 8, rozdział 3.1 Polska: nowy początek pod sowiecką kontrolą

Klasa 8, rozdział 3.2, Niemcy: z czterech stref okupacyjnych powstają dwa państwa

s. 100-111

Rozdział 3.1: Polska: nowy początek pod sowiecką kontrolą.

Rozdział 3.2: Niemcy: z czterech stref okupacyjnych powstają dwa państwa

Tematy i kompetencje uczniów po realizacji cyklu lekcji

Temat 1: Polska i Niemcy – trzy (nie)zależne państwa w środkowej Europie? (puzzle grupowe, 45 min)

Temat 2: Stalin – mesjasz czy tyran? (analiza filmu, 45 min)

Temat 3: Na ile denazyfikacja w Niemczech okazała się udana? (analiza tekstu podręcznika, 45 min)

Temat 4: Mur berliński – granica do środka czy na zewnątrz? (analiza źródeł, 45 min)

Temat 5: Społeczna gospodarka rynkowa i gospodarka planowa - dwa podobnie skuteczne modele? (analiza źródeł, 45 min)

Wariant do pracy samodzielnej. Życie w Polsce, NRD i RFN – podobne warunki życia ludzi we wszystkich trzech krajach? (tworzenie plakatu, tydzień)

Uczeń wie po zakończeniu cyklu lekcji

Druga wojna światowa pozostawiła po sobie zniszczony kontynent. Jednym z najważniejszych zadań w okresie powojennym była dla ocalałych odbudowa zniszczonych miast i wsi. Uczniowie powinni jednak uczyć się nie tylko o odbudowie gospodarczej, ale także o przemianach w społeczeństwach i rozwoju nowych struktur społecznych i politycznych na Zachodzie i Wschodzie. Celem cyklu lekcji jest uświadomienie uczniom, jak ważne są zmiany terytorialne w Europie dla przyszłości kontynentu i ludności europejskiej. Omawiane są nowe granice Polski oraz podział Niemiec na dwa państwa. Uczniowie powinni umieć opisać różnice w przebiegu tych procesów na wschodzie i zachodzie kontynentu, aby lepiej zrozumieć konflikty zimnej wojny. Przykładami są NRD i PRL z jednej strony oraz Republika Federalna Niemiec z drugiej.

Uczniowie poznają procesy przejmowania i umacniania władzy przez komunistów: od brutalnych represji po sfałszowane wybory i ustanowienie rządów dyktatorskich. Faza konsolidacji władzy komunistycznej kończy się w wyniku wymuszonego zjednoczeniem KPD i SPD w 1946 roku w NRD oraz PPS i PPR w 1948 roku w Polsce. W tym kontekście omawiana jest przymusowa ucieczka z Polski niekomunistycznego polityka Stronnictwa Ludowego PSL Stanisława Mikołajczyka w 1947 r.

Uczniowie powinni również potrafić opisać, w jaki sposób komuniści zdobywali poparcie społeczne, np. wprowadzając reformę rolną. Powinni umieć zdefiniować pojęcie "stalinizm" i na przykładach z PRL-u i NRD pokazać, co oznaczał on dla życia ludności cywilnej. Aby uniknąć dychotomii "zły Wschód" kontra "dobry Zachód", uczniowie powinni również przyjrzeć się bliżej procesom denazyfikacji w Republice Federalnej Niemiec. Uczniowie powinni być w stanie rozpoznać cele denazyfikacji i problemy z nią związane oraz realistycznie ocenić jej wyniki.

Ponadto uczniowie powinni być w stanie wyjaśnić, jaki wpływ na podział kontynentu miała blokada berlińska i budowa muru między dwoma państwami niemieckimi. Ważne jest, by potrafili oni przedstawić w szczególności skutki dla ludności cywilnej (problemy z zaopatrzeniem, swoboda przemieszczania się, rozdzielanie rodzin, możliwość śmierci podczas nielegalnych prób przekroczenia granicy). Uczniowie wykorzystają również przykład zbrojnego oporu w Polsce, aby pokazać, z jakimi rodzajami oporu musieli zmierzyć się komuniści.

Na koniec uczniowie przyjrzą się odbudowie i rozwojowi gospodarczemu w obu częściach kontynentu. Uczniowie powinni zrozumieć, że we wszystkich krajach kontynentu nastąpił rozwój gospodarczy, a także odbudowa po zniszczeniach wojennych (na przykładzie Polski). Powinni także umieć wskazać różnice między gospodarką planową a społeczną gospodarką rynkową na przykładzie Niemiec Wschodnich i Zachodnich. Dotyczy to przede wszystkim promowania przemysłu ciężkiego i industrializacji w ramach gospodarki socjalistycznej, przy jednoczesnym zaniedbaniu zaopatrzenia ludności. W przypadku gospodarki rynkowej, uczniowie poznają także znaczenie planu Marshalla i integracji gospodarczej na zachodzie kontynentu. Poznają oni zmiany w sposobie życia ludzi Wschodu i Zachodu, np. powstanie koncepcji czasu wolnego, a także masowe pojawianie się urządzeń ułatwiających życie, takich jak pralki, telewizory i samochody.

Temat 1

Polska i Niemcy – trzy (nie)zależne państwa w środkowej Europie?

Metody: puzzle grupowe z kartami pracy. Czas: 45 min.

I. Wprowadzenie

Uczniom pokazane zostają dwie mapy Europy. Pierwsza z nich przedstawia Europę przed wojną (klasa 7.2, s. 53), druga Europę po wojnie (klasa 8, s. 99). Uczniowie opisują zmiany w przebiegu granicy, a tym samym decyzje terytorialne konferencji poczdamskiej.

II. Rozwinięcie

Uczniowie zostają podzieleni na trzyosobowe grupy. W każdej grupie znajduje się jeden ekspert ds. Polski, NRD (lub radzieckiej strefy okupacyjnej) i Republiki Federalnej (lub zachodnich stref okupacyjnych). Uczniowie opracowują zadania na kartach pracy (Zał. 1). Zadania odnoszą się do informacji na stronach 100-102 oraz 106-108. W kolejnym etapie wszyscy eksperci spotykają się, aby porównać swoje wyniki. Następnie wracają do swojej grupy macierzystej, aby zaprezentować swój temat pozostałym członkom grupy.

III. Podsumowanie (dyskusja w klasie)

Wyniki pracy w grupach są omawiane w trakcie dyskusji w klasie. Uczniowie powinni przedyskutować pytanie postawione na lekcji, a mianowicie, czy wszystkie trzy państwa były (nie)zależne. Powinni uwzględnić przy tym następujące tematy: polityka aliantów, polityka komunistów w NRD i PRL, powstanie rządu polskiego i dwóch rządów niemieckich.

** Możliwość rozszerzenia (na 90 min. lub w przypadku szybko pracujących uczniów):*

Temat: skutki wojny, metoda: praca w parach

Uczniowie w parach porównują skutki wojny dla Polski i Niemiec. Pierwsza osoba czyta tekst ze s. 100, druga tekst ze s. 104. Z pomocą mapy M2 ze s. 55 wyjaśniają sobie nawzajem, kto, kiedy i z jakich powodów został wypędzony i przesiedlony, oraz omawiają znaczenie przesunięcia granic. Wyniki pracy partnerów są omawiane w trakcie dyskusji w klasie. Uczniowie powinni zastanowić się, jakie konsekwencje dyskutowane wydarzenia miały dla późniejszych stosunków polsko-niemieckich.

Temat 2

Stalin – mesjasz czy tyran?

Metoda: analiza filmu. Czas: 45 Min.

I. Wprowadzenie

Uczniowie oglądają dwa zdjęcia:

1. Stalin – kult jednostki (plakat z Azerbejdżanu z 1938 r. z okazji planu pięcioletniego.) https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Poster_of_Azerbaijan_1938_Constitutions.jpg
2. Gulag, młodzi więźniowie w obozie w Mołotowsku w roku 1955 <https://www.abendblatt.de/kultur-live/tv-und-medien/article228392145/Gulag-Die-sowjetische-Hauptverwaltung-der-Lager.html>

Uczniowie opisują, co widać na zdjęciach i spekulują na temat roli propagandy w przedstawianiu Stalina oraz rzeczywistości, w jakiej przyszło żyć młodym Rosjanom w sowieckim obozie.

II. Rozwinięcie

Uczniowie oglądają fragmenty filmu: "Śmierć Stalina – skutki i znaczenia dla świata", film dokumentalny z 2013, MDR, https://www.youtube.com/watch?v=PgLv_UjJ8MU, fragment od 34:13 do 43:00 (na temat reakcji na śmierć Stalina oraz jego następstwa). Podczas filmu uczniowie opracowują zadania na kartach pracy (Zał. 2).

III. Podsumowanie (dyskusja w klasie)

Uczniowie dyskutują w klasie, dlaczego reakcje ludzi na śmierć Stalina były tak różne. Zbierają argumenty i przykłady, aby zrozumieć, że wielu ludzi nie posiadało naszej obecnej wiedzy o zbrodniach Stalina.

** Możliwość rozszerzenia dla szybko pracujących uczniów*

Jako uzupełnienie uczniowie mogą przeanalizować źródło Źr. 5 "Reakcje na śmierć Stalina" ze s. 187. Źródło ukazuje zarówno smutek, jak i radość po śmierci Stalina.

Tekst na s. 103 "Odbudowa kraju". Na podstawie tekstu uczniowie powinni dowiedzieć się, w jaki sposób Stalin był przedstawiany w propagandzie i co oznacza kult jednostki.

Temat 3

Na ile denazyfikacja w Niemczech się udała?

Metody: analiza tekstu, karty pracy. Czas: 45 Min.

I. Wprowadzenie

Uczniowie oglądają ok. 20 sekundowy fragment (od 6:15) filmu Historia XX wieku: Czy naziści odpowiedzieli za swoje zbrodnie? <https://www.youtube.com/watch?v=v7NpiQI89oU> Zastanawiają się dlaczego wiele osób będących nazistami szybko wróciło do swojej poprzedniej pracy.

II. Rozwinięcie

Podstawą do opracowania tego tematu jest tekst i źródła na s. 105. Dodatkowo na kartach pracy znajdują się źródła, które ukazują różne aspekty denazyfikacji.

Temat ten jest przedstawiony z trzech perspektyw. Źródło 1: Denazyfikacja w radzieckiej strefie okupacyjnej, Źródło 2: Denazyfikacja w alianckich strefach okupacyjnych oraz Źródło 3: Denazyfikacja z perspektywy osób prywatnych. Źródło 3 odnosi się do doświadczeń niemieckiego żołnierza i jego reakcji na wojnę, a później na denazyfikację.

Uczniowie opracowują karty pracy (Zał. 3).

III. Podsumowanie

Uczniowie dyskutują w klasie. Wspólnie wypracowują definicję terminu "denazyfikacja" oraz oceniają, na ile był to udany proces. Pomocne mogą okazać się następujące pytania.

- Jakie działania były prowadzone przez aliantów przeciwko zbrodniarzom oraz zwolennikom nazizmu?
- Na ile denazyfikacja różniła się w poszczególnych strefach okupacyjnych?
- Na ile podjęte działania były skuteczne?
- Czy Werner Monk został potraktowany niesprawiedliwie?

Możliwość rozszerzenia dla szybko pracujących uczniów

Jako rozszerzenie lub zadanie dodatkowe dla uczniów szybko pracujących można wykorzystać źródło z procesu Eichmanna oraz zadania na kartach pracy (załącznik 3ROZ, Rozszerzenie).

Temat 4

Mur berliński – granica do środka czy na zewnątrz?

Metody: analiza źródeł, praca w parach oraz praca indywidualna. Czas: 45 Min.

I. Wprowadzenie

Uczniowie zapoznają się z wypowiedzią Waltera Ulbrichta "Nikt nie ma zamiaru budować muru!" na konferencji prasowej w dniu 15 czerwca 1961 r. i zastanawiają się, jak ocenić prawdziwość i intencje tej wypowiedzi w kontekście zbliżającej się budowy muru.

Ponadto nauczyciel może uczniom wyjaśnić, że Walter Ulbricht był sekretarzem generalnym SED, a tym samym najważniejszą osobą w NRD. Powinien także wskazać, że data konferencji to 15 czerwca 1961 r., a data budowy muru 16-17 sierpnia 1961 r.

Alternatywnie: Uczniowie mogą obejrzeć krótki film i samodzielnie sformułować temat lekcji: Mur berliński – budowa, ucieczki i upadek <https://www.youtube.com/watch?v=Lwjiv7kqyVI&t=649s> (budowa muru omawiana jest w 4 pierwszych minutach filmu).

I. Rozwinięcie

Rozwinięcie podzielone jest na dwie części:

1. praca w parach, analiza obrazu i tekstu: uczniowie czytają tekst na s. 109 i analizują rysunek przedstawiający rekonstrukcję muru II. 5 na s. 109. Następnie omawiają zadanie 4 na s. 109: "Niemiecko-niemiecka granica według komunistów z NRD miała chronić ich obywateli. Przeanalizuj rekonstrukcję komputerową muru (II. 5.) i powiedz, czy rzeczywiście takie było jego zadanie. Uzasadnij swoje stanowisko". Odpowiedzi są przedstawiane i omawiane w trakcie dyskusji w klasie.

2. praca indywidualna, analiza filmu

Na temat "reakcji Zachodu na budowę muru" można obejrzeć krótki film z przemówieniem prezydenta USA Johna F. Kennedy'ego wygłoszonym w Berlinie w 1963 r. <http://kennedy.polskieradio.pl/> Poniższe zadania mogą być przydatne w dyskusji o filmie. 1:

1. Podsumuj, co Kennedy powiedział o komunizmie.
2. Wyjaśnij dlaczego mieszkańcy Berlina zareagowali tak emocjonalnie.
3. Oceń wypowiedź Kennedy'ego, który powiedział że jest berlińczykiem. Jakie to miało znaczenie.

II. Podsumowanie

Uczniowie dyskusją, jakie skutki miało zamknięcie granicy dla ludzi w Niemczech. Formułują odpowiedzi do pytania z tematu lekcji, tematu lekcji.

** Możliwość rozszerzenia dla szybko pracujących uczniów*

Aby dowiedzieć się więcej o życiu ludzi w NRD po wybudowaniu muru, uczniowie mogą przeanalizować dodatkowe źródło i rozwiązać zadania na kartach pracy (Zał. 4).

Temat 5

Spółeczna gospodarka rynkowa i gospodarka planowa - dwa podobnie skuteczne modele?

Metody: analiza źródeł, analiza tekstu, praca w parach. Czas: 45 Min.

I. Wprowadzenie

Uczniowie oglądają zdjęcie Il. 7 na s. 110 oraz zdjęcie z 1958 r. z Polski (Zał. 5A). Porównują oba zdjęcia i zastanawiają się, w jakim stopniu życie ludzi po obu stronach żelaznej kurtyny było na pierwszy rzut oka podobne do siebie. Na podstawie tych obrazków uczniowie udzielają pierwszych odpowiedzi na pytania sformułowane w temacie lekcji.

II. Rozwinięcie

Uczniowie pracują w parach. Jedna osoba czyta tekst na s. 110, druga na s. 111. Każda z nich opracowuje odpowiednią część zadań 1-3 z kart pracy (Zał. 5B). Następnie uczniowie referują swoje odpowiedzi partnerowi oraz wyjaśniają je.

W kolejnym etapie uczniowie czytają i analizują źródło Źr. 10 na s. 111 i wspólnie formułują odpowiedź na pytanie sformułowane w temacie lekcji.

III. Podsumowanie

Uczniowie dyskutują w klasie przygotowane odpowiedzi. Zastanawiają się przy tym, które fragmenty dowcipu przedstawiały rzeczywistą sytuację w NRD, a które nawiązywały do wypowiedzi propagandy NRD.

** Możliwość rozszerzenia dla szybko pracujących uczniów*

Uczniowie analizują Źr. 8 na s. 110. Opisują one, jak działa wolny rynek i jakie zadania ma do spełnienia państwo. Uczniowie opracowują samodzielnie podobny schemat wyjaśniający funkcjonowanie gospodarki planowej i porównują go ze Źr. 8.

Wariant do pracy samodzielnej.

Życie w Polsce, NRD i RFN – podobne warunki życia ludzi we wszystkich trzech krajach?

Metody: przygotowanie plakatu porównującego wszystkie trzy kraje. Czas: tydzień.

FORMA (PRZEDSTAWIENIE)

- Przygotuj plakat (wielkość A2), teksty na plakacie możesz napisać odręcznie lub wydrukować, zwróć uwagę by czcionka była odpowiednio duża, a design odpowiednio przejrzysty.
- Umieść na swoim plakacie następujące elementy
 - ... tytuł (czego dotyczy plakat?)
 - ... poszczególne zagadnienia (Czego dowiedziałem się na dany temat?)
 - ... wnioski (Jakie znaczenie ma ten temat dla mnie?)
- Na plakacie możesz umieścić śródtytuły

FORMA (TEKST)

- Opisz własnymi słowami czego się dowiedziałeś Nie kopiuj tekstu!
- Jeśli chcesz użyć fragmenty cudzego tekstu umieść je w cudzysłowie jako cytat.
- Wykorzystaj w swoim tekście terminy fachowe takie jak np. „gospodarka planowa”.
- Zwróć uwagę na pisownię oraz gramatykę.

FORMA (ILUSTRACJA)

- Umieść na plakacie co najmniej jedną ilustrację z podręcznika lub z Internetu i odnieś się do niej we właściwym miejscu.

FORMA (ŹRÓDŁA)

- Jeśli chcesz wykorzystać teksty lub ilustracje z Internetu jako źródło, na oddzielnej stronie umieść linki do tekstu lub ilustracji. Wszystkie linki opisz w identyczny sposób: Tytuł, link (data kiedy odwiedziłeś daną stronę).
Przykład: Paulina Żelazowska-Müller, Migracje, <http://www.polska-niemcy-interakcje.pl/articles/show/46> (7.12.2020)

TREŚĆ

Plakat powinien opisywać sytuację ludności w trzech krajach (Polsce, NRD i Republice Federalnej Niemiec). W jego przygotowaniu pomogą Ci poniższe kroki:

- Zdefiniuj system polityczny i opisz, w jaki sposób został on ustanowiony w każdym z państw.
- Wyjaśnij, jak ludność zareagowała na zmiany polityczne po wojnie i jakie kwestie społeczne miały szczególne znaczenie.
- Wyjaśnij, jak funkcjonowała gospodarka we wszystkich trzech krajach oraz jakie były jej zalety i wady.
- Oceń, w jaki sposób sytuacja polityczna, gospodarcza i społeczna w każdym z krajów zaspokajała potrzeby przeciętnych obywateli.

Literatura, linki, wycieczki

Bruksela, Dom Historii Europy, Brussels, Haus der Europäischen Geschichte, <https://historia-europa.ep.eu/pl/witamy-w-domu-historii-europejskiej>

Dom Historii Republiki Federalnej Niemiec (Bonn, Berlin, Lipsk) www.hdg.de

Museum NRD, Berlin, www.DDR-Museum.de

Mur berliński, <http://kennedy.polskieradio.pl/>

Dodatkowe materiały dla uczniów np. do referatów, <https://www.polska1918-89.pl/>

Deutsche Welle, artykuł o życiu codzienny w PRL, <https://www.dw.com/pl/trudno-by%C5%82o-kupi%C4%87-pieprz-lub-porz%C4%85dne-buty-jak-wygl%C4%85da%C5%82o-%C5%BCybie-w-prl-u/a-54669813>

Film źródłowy, Życie codzienne w PRL, <https://www.youtube.com/watch?v=XstDRwbgWU>

dzieje.pl, artykułu nt. życia codzienne w PRL, <https://dzieje.pl/tag/zycie-codzienne-w-prl>

Deutsche Welle, Berlin. 60 lat temu stanął mur berliński, <https://www.dw.com/pl/berlin-60-lat-temu-stan%C4%85%C5%82-mur-berli%C5%84ski/a-58848141>

Mur Berliński, <https://www.europeana.eu/pl/exhibitions/30-years-ago-the-european-parliament-and-german-reunification/the-building-of-the-berlin-wall>

Źródła:

"Śmierć Stalina – skutki i znaczenia dla świata", film dokumentalny z 2013, MDR, https://www.youtube.com/watch?v=PgLv_UjJ8MU

Mowa Johna F. Kennedy'ego, <http://kennedy.polskieradio.pl/>

Plakat z 1938 r. z Azerbejdżany, https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Poster_of_Azerbaijan_1938_Constitutions.jpg

Gulag, młodzi więźniowie w obozie w Mołotowsku w roku 1955, <https://www.abendblatt.de/kultur-live/tv-und-medien/article228392145/Gulag-Die-sowjetische-Hauptverwaltung-der-Lager.html>

Historia XX wieku: Czy naziści odpowiedzieli za swoje zbrodnie? <https://www.youtube.com/watch?v=v7NpiQl89oU>

Mur berliński – budowa, ucieczki i upadek, <https://www.youtube.com/watch?v=Lwjiv7kqyVI&t=649s>

Scenariusze powstały w ramach działalności polsko-niemieckiej Grupy Roboczej Nauczycieli i Nauczycielek przy Wspólnej Polsko-Niemieckiej Komisji Podręcznikowej, zobacz <https://schulbuchkommission.eu/>.

Więcej informacji o polsko-niemieckim projekcie podręcznika do historii dla klas V – VIII na stronie internetowej <https://europa-nasza-historia.org/>

Partnerzy projektu:

